

Irodalom

Bernstein, B. (1975): Nyelvi szocializáció és oktathatóság. In Pap Mária – Szépe György (szerk.): *Társadalom és nyelv*. Gondolat Kiadó, Budapest. 393–431.

Bourdieu, P. (1978): *A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése*. Gondolat Kiadó, Budapest.

Bourdieu, P. (é. n.): Gazdasági tőke, kulturális tőke, társadalmi tőke. In: Angelusz Róbert (1999, szerk.): *A társadalmi rétegződés komponensei*. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest. 156–178.

Coleman, J. S. (1988): Social Capital in the Creation of the Human Capital. *American Journal of Sociology*, 94. 95–120.

Kozma Tamás – Pusztai Gabriella (2006): Hallgatók a határon. Észak-alföldi, kárpátaljai és partiumi főiskolások továbbtanulási igényeinek összehasonlító vizsgálata. In Kelemen Elemér – Falus Iván (szerk.):

Tanulmányok a neveléstudomány köréből. Műszaki Kiadó, Budapest. 423–453.

Gordos Ágnes (2000): A kulturális és a társadalmi tőke szerepe az általános iskolás cigány gyermekek iskolai előmenetelében. *Új Pedagógiai Szemle*, 7–8. 93–101.

Granovetter, M. (1983): The strength of weak ties: a network theory revisited. *Sociological Theory*, 1. 201–233.

Merton, R. (2002): *Társadalomelmélet és társadalmi struktúra*. Osiris Kiadó, Budapest.

Német András (2008): A neveléstörténet szakirodalmi kánonjai és a klasszikusok szerepe. *Iskolakultúra*, 9–10. 3–11.

Darvai Tibor

PTE, BTK, „Oktatás és Társadalom”
Neveléstudományi Doktori Iskola

Erdős Lajos mesei világa és meséi

Néhány évvel ezelőtt jelent meg a magyar nyelvű folklórirodalom egyik legfontosabbnak mondható tanulmánykötete. Görög-Karády Veronika (2006) munkája, az Éva gyermekei és az egyenlőtlenség eredete különösen azért volt fontos, mert viszonylag kis számban jelennek meg olyan remekművek magyar nyelven, melyek teoretikus pozíciókat is jelölnek, miközben az orális hagyomány valamely műfajának, tematikájának, motívumának szentelnek monográfiát.

Először a szövegcsoporthoz tartozik a közelmúltból Küllös Imola, Kovalcsik Katalin, korábban többek között Nagy Olga, Szapu Magda, Bari Károly, Csenki Sándor néhány munkája, gyűjteményeik bevezető tanulmányai. És ily módon ismerttünk meg olyan nagyszerű, egyedi-közösségi mesevilágokat, beás, oláh, romungró mesélőket, mint amilyen Ámi Lajos, Berkli János, Babos István vagy épp Rostás Mihály.

Görög-Karády Veronika munkái azért is izgalmasak számunkra, mert a korszerű teoretikus pozíción túl egy viszonylag komplexnek mondható szövegmegközelítési mód jellemzi őket. Azaz: a szerző pozícióját általában és alapvetően a narrativitás észlelése jellemzi. Ez az attitűd érhető tetten frissen megjelent munkáján is.

A könyv az etnográfiában ismert mesemondó, Erdős Lajos élettörténetét, elme-

sélt történeteit rögzíti. De nem csupán meséket olvasunk: Görög-Karády pszichoanalitikus módszerekkel tárja fel a mesemondó személyiségét, a hőseivel és a hősei élethelyzeteivel való azonosulást, azt a pozíciót, ahonnan a mesemondó elbeszéli történetét. Nem feledkezik meg mindeközben etnográfusi mivoltáról sem. A mesemondás konkrét helyzetét – ahol és ahogyan elhangzik/elhangzott a szöveg –, azaz a mesélés szituációját minden esetben feltárja. Ez a kontextus hozzájárul aztán ahhoz, hogy a szövegek hozzáférhetővé (és ne csupán elolvashatóvá) váljanak. Az etnográfus-gyűjtő a szövegek tipológiai vizsgálatát is minden esetben elvégzi: jelöli a szövegek mesekatalógusban elfoglalt helyét, tisztázza a mesetípusokat, azoknak komparatív vizsgálatát is elvégzi – leginkább az eltéréseket, motívum-eltérőzéseket jelzi, elemzi. A mesék – s talán ez

lehetne a komplex vizsgálat utolsó támpillére – morfológiai elemzését is megteszi a kötet primer szövegek köré épített nyitó és záró tanulmánya.

Az Erdős Lajos-könyv ennek a fentebb vázolt alkotói-kutatói alaposságnak és széles látókörnek a nagyszerű példája. A könyv felkínálja magát egyfajta lineáris olvasásra éppúgy, mint arra, hogy belőle szemelvényeket olvassunk. A két nagyfejezet közül az első az etnográfus tanulmánya, míg második egysége a gyűjtött mesék szövegű közlése. (Az átírás – a fonémajelölések esetében – nem a tudományos lejegyzésben kerül közlésre, ami ez esetben inkább szolgálja az olvashatóságot, hozzáférhetőséget, semmint hogy a gyűjtés értékéből vonna le.)

A folkloristák egymás közötti viszonyrendszerének személyes és meghitt anekdotája teszi otthonossá a könyvet az olvasó számára már az első lapoktól kezdődően. A rövid egységek ezt követően bemutatják a gyűjtés helyét, Tyukodot, annak sajátosságait, azt a környezetet, mely körülvette és veszi máig az ott élő mesélő Erdős Lajost. Teoretikus-elméleti biztosságot mutat Erdős személyiségrajza. A magyar folklórirodalomban a gyűjtő-lejegyző néhol lemarad a teoretikus mögött, és miközben üdvözljük az értékes szövegközléseket, kesergünk azon, hogy a szövegek kevésbé szólítódnak meg az elemzések során. Ezért is üdvözlendő az a történetű artikulált self, amely az Erdős Lajos-képet nem statikusan, fényképszerűen rögzíti, hanem egyszerre dolgozik autobiografikus elemekkel, a mesék szövegével és a külső megfigyelő tapasztalásával. Ily módon a bevezető tanulmány a

következő hangsúlyos egységekre épül: a mesélő élete, a mesemondó és Erdős Lajos mesekincse. Ennek terjedelmesebb ismeretetésére a recenzióban nem kívánok kitérni, különösen azért nem, mert a tanulmány másodközlése a 2006-os kötetben megjelent azonos című tanulmánynak, s annak recepciójában megtették ezt mások (többek között: *Forray*, 2007; *Küllös*, 2008)

Erdős Lajos meséi azok, amelyekről eddig a legkevesebb szót ejtettünk, miközben a könyvnek ez az alapja és centruma is – ha úgy tetszik: célja és oka egyaránt. A bevezető, összefoglaló tanulmányt követően ez a majdnem két tucat, különböző műfajú mese a könyv legterjedelmesebb egysége. A mesék nem tematikusan rendezettek, az elmesélés – pontosabban a lejegyzés – ideje szerint csoportosítja ezeket a szerző. Ez több szempontból is izgalmas lehet a számunkra. Egyrészt az 1956-os és 1961-es lejegyzések nem Görög-Karády Veronika, hanem Kovács Ágnes nevéhez kötődnek. Ő az, aki felhívja a figyelmet a tyukodi mesekincsre (erre egyébként a személyes motivációk között szerzőnk is hivatkozik), mely

Sokfedelű könyv az, amelyet Görög-Karády Veronika 2009-ben közreadott. Nagyszerű meséskönyv, amely mesekedvelők, szép történetekre vágyók számára tartogat izgalmat: olyan meséket, melyekkel eddig nemigen találkozhattak; és szakkönyv, amely a folklórirodalom korpuszát gazdagítja nem csupán romungró mesék gyűjtésével és lejegyzésével, hanem metodológiai és elméleti megfontolásokkal is.

így a magyarországi mesekutatások hangsúlyos terepévé válik. Azaz feltárul az olvasó előtt egyfajta dinamikája az etnográfiai irodalom alakulástörténetének: személyes-szakmai kapcsolatok olyan hálójának egy kis részlete, melyen fennakadnak az olyan kincsek, mint Erdős Lajos meséi. A kötetben olyan meséket is találunk, melyeket Erdős több alkalommal mondott el. Köztük a *Körtefa Jánost* vagy a *Borszem Jankót*, melyek szövegváltozatain keresztül megmutatkoznak a temporalitásból adódó különbségek. Ezeket a különb-

ségeket a kötet zárófejezete magyarítja. A könyv rövid, utolsó egységében végigviszi a lejegyző a szövegváltozatok személyesnek vélt háttérét, ahol az elemzések során a mesei figurák személyiségjegyeinek pszichonaltikus vizsgálata a mesélővel kerül viszonyba, így mozdulunk el attól a pozíciótól, amely a népköltészeti szövegekre vonatkozó iskolás tudásunkat helyben hagyja, és megértjük a mesekincs közösségiségében az egyedi történetalakítás fontosságát. Ez a felülrás, a szövegváltozatokkal való játék lehetőségének folytonos felkínálása legfőbb értékei között szerepel ennek a munkának.

A könyvnek értéke, hogy a kapcsolódó felhasznált irodalom a magyarországi cigány népmese gyűjtések széles bibliográ-

fiája, amely alapot biztosít kutatóknak, pedagógusoknak, egyetemi hallgatóknak egyaránt.

Végül: sokfedelű könyv az, amelyet Görög-Karády Veronika 2009-ben közreadott. Nagyszerű meséskönyv, amely mesekedvelők, szép történetekre vágyók számára tartogat izgalmat: olyan meséket, melyekkel eddig nemigen találkozhattak; és szakönyv, amely a folklórirodalom korpuszát gazdagítja nem csupán romungró mesék gyűjtésével és lejegyzésével, hanem metológiai és elméleti megfontolásokkal is.

Görög-Karády Veronika (2009): *Erdős Lajos mesei világa és meséi*. L'Harmattan, Budapest.

Irodalom

Görög-Karády Veronika (2006): *Éva gyermekei és az egyenlőtlenség eredete*. L'Harmattan, Budapest, 2006.

Forray R. Katalin (2007): *Éva gyermekei és az egyenlőtlenség eredete*. *Iskolakultúra Online*, október 29. http://www.iskolakultura.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=74;

Küllös Imola (2008): Görög-Karády Veronika: *Éva gyermekei és az egyenlőtlenség eredete*. *Magyar Tudomány*, 3. 370.

Beck Zoltán

PTE, Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

Kis könyv a felelősségről

Egyre több és egyre durvább fiatalok által elkövetett agresszív megnyilvánulásokról értesülhetünk a médiából. Ezzel a problémakörrel foglalkozik a budapesti Mérei Ferenc Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet által megjelentett tanulmánykötet.

A kutatást Mayer József és Sárk Zoltán irányította. A szerzők a kötetben igen sok oldalról közelítik meg és próbálják feltárni a gyermekkori és az iskolai agresszió kérdéskörét. A könyv egy nagymintás kutatásra épül, mely kiterjed Budapest minden kerületére. A survey módszerrel készült vizsgálat általános iskolai tanulókra és iskolaigazgatókra irányuló adatait egy pedagógusokkal készült fókuszcsoporthoz beszélgetés egészíti ki. A nagymintás vizsgálatot a szerzők igen alaposan előkészítették, a kérdőívekben található kérdések, megállapítások segítségével igen sokrétűen és több oldalról közelí-

tették meg a problémát. A tanulmány segítségével a tudományos alapokkal kevésbé rendelkező érdeklődők is képet kapnak a fiatalok agressziós magatartás kialakulásának lehetséges okairól, annak összetevőiről, problémaköréről. A gondosan válogatott bibliográfia, gazdag jegyzetanyag, a legfrissebb szakirodalom különböző elméleteire vonatkozó hivatkozások megfontolt tudományos problémaérzékenységre vallanak, és segítséget nyújtanak további vizsgálatok folytatásához.

A bevezető „sohasem volt aranykor” fejezetében a szerzők először szemezgetnek a huszadik századi magyar és egyetemes